

ЗЕЛЕНИЦЯ ТРИКОЛОСКОВА (ДИФАЗІАСТРУМ ТРИКОЛОСКОВИЙ)

Diphasiastrum tristachyum (Pursh) Holub
(*Diphasium tristachyum* (Pursh) Rothm., *Lycopodium tristachyum* Pursh)

Родина Плаунові — Lycopodiaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Бореальний реліктовий вид на межі диз'юнктивного ареалу. Один з батьківських видів рідкісних гібридогенних таксонів *D. zeilleri* та *D. issleri*.

Ареал виду та його поширення в Україні

Скандинавія, Середня та Атлантична Європа, на пд. Європи в Апеннінах та Балканах; зх. Китай, сх. Пн. Америки. В Україні на Поліссі (дуже рідко). Адм. регіони: Вл, Жт.

Чисельність та структура популяцій

Популяції локальні, невеликі за розміром, структура популяцій не досліджена.

Причини зміни чисельності

Реліктовий характер виду в Україні та складна біологія розвитку (залежність гаметофіту від мікоризоутворюючого гриба). Суцільні рубки лісів, заміна корінних порід інтродуцентами, збирання рослин на вінки.

Умови місцезростання

Росте в бореальних соснових зеленомошних та соснових зеленомошно-лишайникових

лісах (угрупованнях кл. *Vaccinio-Piceetea*) на бідних кислих дерново-підзолистих ґрунтах. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Багаторічна вічнозелена трав'яна рослина. 7–15 см заввишки. Стебло повзуче, безрозеткове, з сизуватими, прямостоячими або підведеними пагонами, зібраними пучками. Підземні пагони горизонтальні. Гілочки до 2 мм завширшки. Листки (мікрофіли) щільно притиснуті до гілок, чотирирядні, трохи оберненояйцеподібні, верхівка слабо розділена на неправильні дольки, бічні прямі, притиснуті, без загнутих кінчиків, 0,8–1,5 мм довжиною у вільній частині, а черевні більш та ширші біля основи. Спороанті рівно-

спорові в пазухах спорофілів, які утворюють 3–4 стробіли на дихотомічно розгалуженій ніжці. Колоски 1–1,5 см завдовжки на ніжках 1,5–2,5 см. Спороносить у липні-вересні. Розмножується вегетативно та спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Поліському ПЗ. Необхідним є обстеження відомих локалітетів з метою з'ясування стану популяцій та їх моніторингу. Заборонено збирання рослин, порушення місць зростання, несанкціоновані лісогосподарські заходи.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, фарбувальне, лікарське.

Основні джерела інформації

Екофлора України, 2000; Флора Европейської частини ССРСР, 1974; Флора ССРСР, 1934; Протопопова, 1974; ЧКУ, 1996.

Автор: С.Л. Мосякін
Фото: Я.П. Дідух

ЗЕЛЕНИЦЯ ЦАЙЛЛЕРА (ДИФАЗІАСТРУМ ЦАЙЛЛЕРА)

Diphasiastrum zeilleri (Rouy) Holub
(*D. complanatum* (L.) Holub subsp. *zeilleri*
(Rouy) Kukkonen, *Diphasium zeilleri* (Rouy)
Damboldt, *Lycopodium zeilleri* (Rouy) Greuter
et Burdet)

Родина Плаунові — Lycopodiaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Голарктичний гібридогенний вид (походить від гібридизації *D. complanatum* × *D. tristachyum*) на пд. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Атлантична, Середня та Сх. Європа, Пн. Америка. В Україні — Полісся. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См.

Чисельність та структура популяцій

Популяції, що займають площу до 200 м², іноді утворюють «відьмині кола», у яких ростуть досить щільно.

Причини зміни чисельності

Вирубування лісів, витоптування, збирання пагонів для оформлення букетів та вінків.

Умови місцезростання

Неглибокі зниження у соснових лісах зеленомохових, чорничних, орлякових та суборах (асоціації *Peucedano-Pinetum*, *Molinio-Pinetum*). Мезофіт, субгеліофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Багаторічна вічнозелена трав'яна

рослина з повзучим підземним кореневищем. Наземні гони зібрані в більш-менш густі, але не щільні пучки до 7–20(35) см заввишки. Стерильні пагони розгалужені під кутом понад 35° (частіше 45–60°), досить вузькі. Кінцеві пагони досить довгі, до верхівки поступово звужені, опуклі із дорсального боку, і плоскі з вентрального. Дорсальні листки опуклі, вузько-ланцетні, вужчі за бічні. Вентральні добре відрізняються від дорсальних, трохи опуклі, вузькі, дещо коротші за них; вільна частина їх такої самої довжини як і вільна частина дорсальних. Бічні листки більш-менш опуклі, прилегли або іноді з трохи відігнутими кінцями. Стробіли розташовані як на головній осі, так і на бічних. Ніжки стробілів 7–13, розгалуження їх на верхівці 0,4–4 см. Стробілів 2–10, їх до-

вжина 18–24 см. Спорофіли дрібні, 1,6–1,9 см завдовжки, широкояйцеподібні, на верхівці з довгим кінчиком. Спороносить у червні–липні. Розмножується вегетативно та спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Поліському ПЗ, Шацькому та «Деснянсько-Старогутському» НПП, заказнику «Острівський» (Рівненська обл.). Необхідно дослідити стан популяцій, створити заказники на Лівобережному Поліссі. Заборонено збирання та продаж рослин, суцільну рубку лісів та облаштування місць рекреації.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Лукаш, 2000; Лукаш, Карпенко, Прядко, 1998; Панченко, 2005; Протопопова, 1974; Прядко, 1982; Хорология флоры Украины, 1980.

Автори: О.В. Лукаш, С.М. Панченко
Фото: О.С. Мандзюк

ПЛАУНЕЦЬ ЗАПЛАВНИЙ (ЛІКОПОДІЄЛЛА ЗАПЛАВНА)

Lycopodiella inundata (L.) Holub
(*Lycopodium inundatum* L.)

Родина Плаунові — Lycopodiaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний зникаючий вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Голарктичний вид. В Україні трапляється в Карпатах, на Поліссі, по терасах річок Лісостепу і Степу. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, Зк, Хм, Чк, Дн, Пл, Хр, Лг, Мк, Хс.

Чисельність та структура популяції
Популяції нечисленні, представлені невеликими групами. Окремі популяції мають високу щільність до 24 особин на 1 м².

Причини зміни чисельності
Осушення боліт, освоєння річкових терас, зміна гідрологічного режиму.

Умови місцезростання
Зростає у невластивих для плаунових умовах (торфові болота, заболочені луки, замоховілі піщані зниження на терасах річок, вологі свіжі піски). Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 5–10 см заввишки. Стебло повзуче, густо вкрите лінійно-шилоподібними листками (мікрофілами). Спороносні гілки короткі, не галузяться, нечітко відмежовані від стебла, на верхівках мають довгі стробіли без ніжки. Спороносить у липні–вересні. Спори численні світложовті. Розмножується спорами і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідне виявлення вцілілих місцезнаходжень в Лісостепу і Степу і створення на них природно-заповідних територій. Охороняють в Поліському, Рівненському та Черемському ПЗ, НПП Шацькому, «Прип'ять-Стохід», «Синевир», «Святі гори». Заборонено всі види гідромеліоративних робіт, торфорозробку.

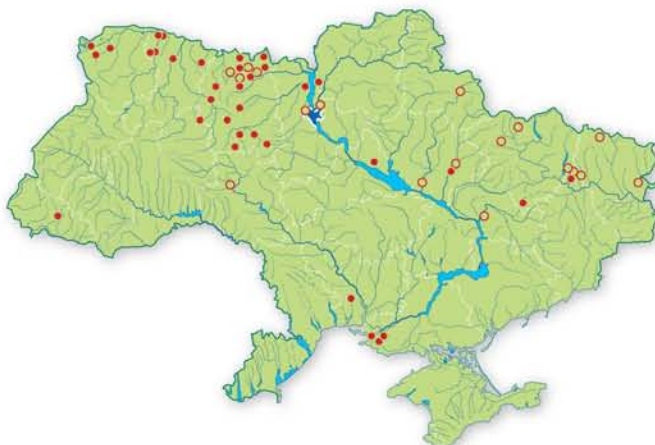
Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Лікарське.

Основні джерела інформації
Андрієнко, Попович, Шеляг-Сосонко, 1986; Андрієнко, Прядко, Онищенко, 2006; Байрак, Стецюк, 2005; Бродіс, Андрієнко, Лихобабіна, 1969; Каталог раритетного біоріз. заповід. і націон. природ. парків України, 2002; Кучеревський, 2001; Орлов, 2005; Терлецький, Охримович, Кудрик., 1985; Фіто-різноманія Українського Полісся та його охорона, 2006; ЧКУ, 1996.

Автор: О.І. Прядко

Фото: О.О. Орлов, В.В. Коніщук (вставка)

ПЛАУН РІЧНИЙ

Lycopodium annotinum L.

Родина Плаунові — Lycopodiaceae

Наукове значення

Вразливий вид на межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Європа, Кавказ, Зх. і Сх. Сибір, Далекий Схід, Пн. Америка. В Україні – Карпати, Розточчя, Волинська височина, Полісся, Лісостеп (зрідка). Адм. регіон: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Лв, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Чк, Пл.

Чисельність та структура популяцій

Популяції чисельні. Завдяки сланкому стеблу формуються великі густі куртини. Інколи виступає як домінант у трав'яному покриві.

Причина зміни чисельності

Заготівля як декоративної та лікарської рослини, вирубування лісів, рекреаційне навантаження.

Умови місцезростання.

Хвойні та мішані, найчастіше ялинові, вологі ліси кл. *Vaccinio-Piceetea*. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика.

Хамефіт. Багаторічна трав'яна рослина 10–30 см заввишки. Стебло повзуче, у вузлах негусто укорінюється, вкрите лінійно-ланцетними листками (мікрофілами), які розташовані перпендикулярно до стебла або відігнуті донизу. Стробіли поодинокі, сидячі, циліндричні, без ніжок. Спороносить у липні–вересні. Розмножується спорами і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Карпатському БЗ, в ПЗ «Гор-

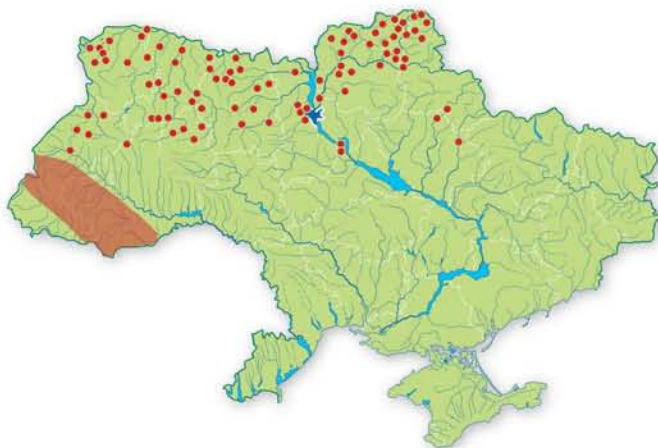
гани», «Розточчя», «Черемський», Рівненському, Поліському; НПП Карпатський, «Синевир», «Вижицький», Яворівському, «Сколівські Бескиди», «Ужанський», «Деснянсько-Старогутський», Шацький та у низці заказників. Заборонено вирубування лісів, збирання населенням як декоративної рослини.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах.

Зрідка культивують у ботанічних садах, на присадибних ділянках.

Господарське та комерційне значення.

Декоративне, лікарське, жиролійне.

Основні джерела інформації

Андриєнко, Попович, Шеляг-Сосонко, 1986; Андриєнко, Клестов, Химин та ін., 2004; Байрак, Стецюк, 2005; Екофлора України, 2000; Заповідні перлини, 2006; Орлов, 2002; ЧКУ, 1996; Черноус, 2005.

Автори: Т.Л. Андриєнко, О.І. Прядко
Фото: О.О. Орлов